

četiri Nemca, tri Čeha i dva Italijana. Slično je bilo i u Poli. U stvari pak to je bila samo taktika, nametnuta činjenicom da Jugosloveni, osim valjda u Šibeniku, nisu ni u jednoj od tri austrijske vojno-pomorske grupacije, sačinjavali sami većinu. Nemce, Mađare, Italijane, u poslednje dve ratne godine, bilo je moguće pridobiti jedino parolama antimilitarističkim i socijalnim. Ta je taktika diskutovana i namerno odobrena u mnogobrojnim dogovaranjima, koja su vođena između nekoliko nacionalnih mladih ljudi i nekoliko mornara u glavnome iz ratne luke šibenske. Ovi su pak, jedni i drugi, bili isključivo Jugosloveni, a njihov plan je bio čisto nacionalistički i jugoslovenski, kako dokazuje tajno putovanje jednoga od kolovođa te akcije, G. R. Giunio, u augustu 1918, sa ribarskom lađom i posadom od nekoliko nacionalista i u društvu sa čehom Dr. Stepaněkom, sa Visa u Italiju. Još pre toga i bekstvo glavnoga vođa bokeljske pobune kapetana Sesana na vojnom avijonu iz Boke na Krk, bio je također čisto nacionalistički podvig. Da li bi ustanak bio uspeo ili ne, sada post festum, suviše je pretresati. Fakt stoji da je pred jesen 1918 u austrijskoj mornarici u Šibeniku bilo sve pripremljeno za ustanak i da bi taj nesumnjivo bio planuo, da nije zatečen ranijim klonućem Monarhije.

Kraljevini Srbiji samoj bila je dosuđena druga uloga nego da ilegalnim zavereničkim pothvatima i potpornom akcijom pomaže ostvarivanje jugoslovenske nacionalne ideje. Ona je legalno i svesno, po svojim legitimnim predstavnicima, posle bezprimernog ultimatumata predata od baruna Giesla, stavila sebe čitavu u službu. Narod se pretvorio u oružani narod i prihvatio borbu, koju je napustio onda, kada su dva Carstva, koja su sprečavala ujedinjenje Jugoslovena, bila na kolenima, a zemlja jugoslovenska slobodna od panonskih ravnica do Pelagonije. Divno junačka izdržljivost njezine vojske, svest veličine momenta kod njezina vladara i političkog voćstva, kvalifikovali su je odlično za izvršenje pijemontske uloge, koju joj historija namenila. Ali sve te pozitivne strane, koje je Srbija imala u velikom procesu jugoslovenskog ujedinjavanja, ne bi je bile poštediti od velikih nedaća, da joj sama politička pozicija u ratu nije dala prednost, koja je za konačno povoljno rešenje jugoslovenskog pitanja bila od presudne važnosti. To je položaj ratnog saveznika Francuske i Engleske. Bili su doduše i drugi narodi, koji su iz svetskog rata dobili ujedinjenje, a koji nisu imali jednu svoju nacionalnu državu — jezgro u krilu Antante. Ali Čehoslovaci i Poljaci nisu reklamirali ništa ni od koga sem od ratnih neprijatelja, a njihovo organizovanje kao nezavisnih država bilo je u općem interesu svih triju velikih sila evropskih, koje su oborile Nemačku. Jugosloveni su jedini, sa kojima se otimala o važne teritorije jedna od tri velike sile, koja je i samo obrazovanje jedne jake Jugoslavije smatrala pretnjom protiv svoje nepodeljene supremacije na Jadranu. Fakt da je Srbija bila ratna saveznica i kao takova morala imati neosporivo mesto na mirovnoj konferenciji nametnuo je saveznicima neki obzir, koji teško da bi se bio sačuvao da je sučelice pobeđničke Italije u Versaillesu ratne saveznice Srbije nastupila jedino delegacija pobeđenih dojučerašnjih neprijatelja Hrvata, Srba i Slovenaca; menicu londonskoga pakta